

• RECENZIE A ANOTÁCIE •

FAYE, G.: **Proč bojujeme. Manifest evropského odporu. Metapolitický slovník.** Praha : Délský potápěč, 2016, 278 s. ISBN 978-80-906390-0-3

Kniha Guillauma Faye s poměrně komplikovaným názvem *Proč bojujeme. Manifest evropského odporu. Metapolitický slovník*, kterou vydalo vydavatelství Délský potápěč, zaslouží pozornost jak sociologů, tak politologů, žurnalistů, environmentalistů, psychologů a v neposlední řadě i psychiatrů. Kniha je především výpovědí o myšlenkovém zázemí současné francouzské nové (krajní) pravice, kdy v mnoha argumentačních rovinách navazuje na Alaina de Benoista a další představitele (zmínit lze například Charlese Champertiera, Jean-Clauda Vallu či Michel Marmin) Sdružení pro výzkum a studium evropské kultury (Groupement de recherche et d'études pour la civilisation européenne, GRECE, založeno již 1969).

Guillaume Faye patří k významným teoretikům francouzské nové pravice, který je zmiňován jak v prostředí tzv. identitářské krajní pravice, tak i v prostředí konzervativních politických kruhů. Nutno také podotknout, že kniha byla ve francouzském vydání již publikována v roce 2000, což do jisté míry vyvolává dojem, že Faye má dobré prognostické schopnosti, které aplikuje v mnoha oblastech včetně sociologie, energetiky, politiky, mezinárodních vztahů, bezpečnostních studií, kulturních studií, interkulturní psychologie atd.

Charakteristickým znakem této monografie je její agitačně-propagandistický apel, který autor nikterak nezastírá. Kniha je složena ze tří částečně provázaných celků, kterým předchází úvod, kde autor definuje východiska knihy a zaujímá jednoznačné postoje konvenující současným „identitářským hnutím“, které v následující kapitole blíže rozpracovává. I proto nepřekvapí, že první předmluvu knihy napsal představitel české Generace identity Adam Berčík, oceňující právě prognostické schopnosti G. Faye, které jsou v opozici vůči předchozím konceptům Alana de Benoista, tradičního předáka a vůdčí osobnosti GRECE.

Druhou, obsáhlejší předmluvu napsal vydavatel knihy, vystupující pod pseudonymem Karel Veliký. V této předmluvě je zodpovězena otázka „proč bojovat“. Podle vydavatele je to proto, že „Evropě, která je jako geografický i kulturní prostor po tisíciletí půdou našich národů, hrozí přenárodnění“ (s. 9). I z toho důvodu je text manifestu zaměřen především na stoupence „identitářského“ přístupu, kteří se zaměřují na hledání společných evropských kořenů a hodnot, nicméně vnímají i národní a regionální charakteristiky, jež specifickou „evropskou“ identitu utváří.

Třetí předmluva – přetištěna z německého vydání knihy – je z pera Pierra Krebse, který například filozofa J. Derridu označuje za etnomasochistu, stejně jako podobné sociální dekonstruktivisty, kteří „nejprve dekonstruují jazyk, aby poté verbálně zničili tradice, instituce a zákony, předstupně radikální dekonstrukce našich základních identitních determinací, aby

zkrátka a dobře nakonec bez odporu uskutečnili vyhlazení národů a kultur“ (s. 15).

V samotném úvodu autor zcela jasně definuje své ideologické pozice, kdy konstatuje, že jsme „infiltrováni a kolonizováni jižními národy a islámem, a to plošně a v obrovském tempu“ (s. 21), přičemž Evropu Faye považuje za „nemocnou ženu světa“ (s. 21).

Další jeho výtku směřuje do řad „koleborantů“, tj. mediálně-politické třídy a intelektuálů, kteří se podílejí na současné situaci v Evropě. Protože považuje za nezbytné utvoření nové ideologické platformy, která by byla hlavním základem argumentační linie nové doktríny, upozorňuje, že část manifestu bude koncipována jako slovník. I z toho důvodu, že jedině identitní myšlení lze považovat za jediný světový názor, který je „opravdu rebelický a disidentský“ (s. 23).

Kdo jsou pomyslní nepřátelé pro ideologickou platformu G. Faye? Především se jedná o představitele tzv. kosmopolitní ideologie, která je svázána s ultralevicí, jež je představována Danielem Cohn-Benditem a José Bóvem, kteří se prezentují jako „antiglobalisté“ tolerující jiné kultury a představující neomarxistický antiliberalismus. Faye také upozorňuje, že z velké části se diskutuje především o přístupech, které si zaslouží označení „pseudokritika systému“, kdy je kritizován „systém na okraji“, nikoliv v jeho „jádro“ (viz s. 25).

Kolonizace Evropy třetím světem podle Faye probíhá i z toho důvodu, že chybí jasná geopolitická, strategická, ekonomická, etnická a kulturní vize, která by byla založena na odporu a síle. Jednotlivé parciální vize (evoluanismus, pohanství, charismatický katolicismus apod.) jsou dle Faye často pouze příčinami pro

jednotlivé „zbytečné bratrské spory způsobující malicherné nevraživosti jednotlivým frakcím, které rozdělují a oslabují bojovníky, kteří by měli být jednotní a solidární“, což je v protikladu vůči sjednocenému nepříteli (s. 28). Toto frakcionářství rozděljuje jedince, kteří „intuitivně mají stejný světový názor“, nicméně nemají stejný koncept, jednotící pojmy a nedovedou účinně vymezit frontovou linii.

V následující kapitole s názvem *Předběžné poznámky* autor definuje světovou historii v podobě zápasů a konfliktů národů a kultur, které spojuje s biologickou identitou, jež je spojována mj. s demografickou obnovou, specifickými tradicemi, kreativitou či kulturní osobitostí. Stabilita národa či kultury tak nejsou z pohledu Faye určovány hospodářskou, vojenskou ani politicko-strategickou nezávislostí, ale určujícím základem je především biologická kulturní identita (zcela je odmítnuta myšlenka integrace cizinců z mimoevropských kultur) a schopnost demografické obnovy. Od tohoto principu se odvíjí i další text, který kritizuje síly, které Evropu de facto rozložily zevnitř. Vina za současný stav je přisuzována maloměšťáckému individualismu, egalitarismu, sekularizaci, konzumnímu životnímu stylu (uspokojování zdánlivých materiálních potřeb), demografické sterilitě, „náboženství lidských práv“, feminizaci mužů (a obdivu ke kultu homosexuálů), kultu cizinců (xenofilii), etnomasochismu, politické korektnosti a kulturní atrofii. Dalším podstatným prvkem je také podřízená role ve vztahu k USA, kterým „kolonizace a islamizace vyhovuje“ (s. 35), stejně jako opatření na podporu imigrace a rezignace na kontrolu migračních pohybů či jejich kontroly. Faye také v souvislosti s otázkou

„Proč bojujeme?“ konstatuje, že „každý národ je sám zodpovědný za svoji identitu a protože historie je hřbitovem národů a kultur“ (s. 33).

Na druhou stranu si Faye uvědomuje i slábnoucí vliv států, stejně jako klamný ideál kosmopolitní Evropy. Z toho všeho mu vychází jako vhodná strategie „evropský nacionalismus“ (viz s. 43). Dokonce píše, že mu je bližší idea „evropského národa“ než idea Francie, což je zajímavý pohled z nacionalisticky orientovaného prostředí. „Evropský národ“ však Faye pojímá etnicky, tj. Evropan je vnímán z perspektivy nativismu. Podmnožinou „identitární“ Evropy tak jsou národně uvědomělé národní celky (včetně Francie).

Z hlediska evropské geopolitiky Faye rozlišuje mezi nepřítelem, který je reprezentován islámem realizujícím kolonizaci, a hlavním soupeřem, což jsou USA, které se v mnoha případech spojují s islámem, tak jak se dělo například v roce 1999 v případě útoků NATO na Srbsko (viz s. 46). Toto spojení je ještě umocněno v hospodářské oblasti, kdy jsou americké zájmy vojensko-průmyslové logistiky USA pod vlivem islámských států majících vliv na obchod s touto komoditou. I proto navrhuje Faye orientaci Evropy na jadernou energii, která je však pod tlakem tzv. „ekologické“ lobby hrající „ropnou kartu“ (blíže viz s. 48). Faye v této souvislosti apeluje na rozvíjení jaderné energetiky a podporu alternativních zdrojů energie.

Z výše uvedených důvodů Guillaume Faye ve třetí kapitole s názvem *Strategické zásady* prosazuje utvoření geopoliticky, hospodářsky a etnicky silného „evrosibiřského spolku“ (Evrosibiře), který by byl schopen reagovat na tlak islámu i zahraniční politiky USA. Americ-

ká geopolitika se v Evropě projevuje například tím, že se snaží oslabit Rusko a Srbsko, stejně jako vyvolávat animozity mezi evropskými státy a Ruskem a předkládat Evropanům vizi multikulturní Evropy (se všemi enormními náklady pro – dle Faye – nemožnou integraci imigrantů). Další strategickou zásadou je zvrátit pokus o evropské „odzbrojení“ (především v podobě redukce jaderných zbraní) a odklon od spolupráce s NATO, které je vnímáno jako organizace pod americkým vlivem. Tato zásada se týká i hrozby z muslimsko-arabského světa, který se snaží o vlastnění atomových zbraní (chybně je jmenován Irák) středního doletu. Cíle pro fungující projekt budoucího Evrosibiře by tedy měly být: 1) vybudování dostatečně silného teritoriálního vojska, které by bylo připravené v případě vypuknutí rasové či náboženské motivované občanské války; 2) vlastnění nezávislé kapacity jaderných zbraní s kompletním taktickým i strategickým potenciálem; 3) rozpuštění NATO a spojení evropských států s Ruskou federací; 4) uzavření kontinentálního spojení s Indií a Čínou; 5) diplomatická jednání s USA o povaze jejich zahraniční politiky vůči Evrosibiři; 6) dohoda s arabsko-muslimským světem bez polevení ostráživosti.

Pro Guillaume Faye představuje Evrosibiř dlouhodobý geopolitický cíl (či spíše doktrínu budoucnosti), který by realizoval politiku založenou na evropské identitě. Tato imperiální velkofederace se zdá být „pro ohrožené evropské národy poslední záchranou“ (viz s. 220).

Poslední částí knihy je *Metapolitický slovník*, který vysvětluje, propojuje a operacionalizuje jednotlivá hesla užitá v předchozí části knihy. Od běžně užívaných hesel typu „ameri-

kanismus“, „aristokracie“, „demokracie“, „etnocentrismus“, „stát“ či „suverenita“ se Faye dostává k novým termínům a konceptům, které se snaží objasnit. Jedná se například o koncept „archofuturismu“, který je definován jako „stav myslí, podle něhož bude budoucnost muset opět sáhnout po tradičních ctnostech a hodnotách a dialekticky překonat pojmy jako ‚modernita‘ a ‚tradice‘ (tradicionalismus)“ (s. 78). V této pasáži knihy je zřejmé, že Faye je ideový radikál, který upravuje obsah termínů užívaných v sociálních vědách do projekce „ideální společnosti“ a „idealistického boje“, kdy reálný stav západních demokracií označuje termínem oligokracie (vládou menšiny). Přestože se v předchozích pasážích rozchází s představou „bojovat za národ“ ve jménu účinnějšího boje „za Evrosibir“ (coby ideál, vzor, cílovou představu, ale především mýtus), odvolává se na filozofa F. Ruyera v souvislosti s heslem „dlouhověký národ“, který má podle něj tyto kvality: demografickou sílu, výrazné uvědomění příslušející organicky rostlému národu, sounáležitost mezi jeho příslušníky a existenci obecně sdíleného duchovního ideálu (s. 94). Přesto Faye varuje před izolovaností národních států (s. 109), které nejsou samy schopny čelit svému ohrožení ze strany výše zmíněných nepřátel.

Kritika se dotýká i současných elit, které se rekrutují podle „korporátních nebo komerčních principů“ pod vlivem nepotismu, konexí, příslušnosti k nějaké lobby, klíce, mafii, sociologické kastě či etnické skupině (s. 101).

Z hlediska strategie „jak bojovat“ se Faye zaměřuje především na kulturní (rozuměj proevropský) boj (který považuje za součást boje politického) proti „následujícím výzvám: ame-

rikanizaci, islamizaci, afrikanizaci a také neoprimitivismu současné společnosti“ (s. 153). Faye za projevy neoprimitivismu považuje mj. šíření nevzdělanosti, rozmach spotřeby drog či systematické ohlupování mas audiovizuálnímu médiu.

V samotném závěru knihy je konstatováno, že jednotlivé „povrchní nálepky“, které si dávají jednotlivé strany či skupinky, musí ustoupit společnému cíli, kterým je Evropa, proniknutá „pojmy identity, nezávislosti a moci“ (s. 260). Guillaume Faye také konstatuje, že představitelé identitárních skupin musí vystupovat jako „předvoj odporu, avantgarda, jejíž střízlivě usuzující duch nevyklučuje optimismus“ (s. 264).

Knihu lze hodnotit z mnoha pohledů, nicméně je to podstatný zdroj uvažování části současné krajní pravice, která navazuje na myšlenky Alaina de Benoista či Pierra Viala, přičemž se těmito myšlenkám zároveň vzdaluje. Vhodné je také podotknout, že Faye v mnoha případech navazuje na filozofická východiska Julia Evoly, Martina Heideggera, Carla Schmitta, historické poznatky André Lama, etologická východiska Konrada Lorenze, geopolitických představ Roberta Steuckerse či postřehů Friedricha Nietzscheho (a jeho vůle k moci v kontextu národů a kultur) či Giorgia Locchiho. V případě kritiky konzumní společnosti je zmiňován Thorsten Veblen, Guy Debord či Jean Baudrillard.

V knize však absentuje širší geopolitická diskuse, která by představila teoretické pozice například Alfreda Thayera Mahana, Friedricha Ratzela, Rudolfa Kjelléna, Halforda Johna Mackindera, Jamese Burhama či současného ruského geopolitika, filozofa a sociologa Ale-

xandra Geljeviče Dugina. Především Duginovy koncepty (včetně politiky Mezinárodního eurasijského hnutí) a jeho „eurasijsství“ jsou v podobném duchu, který představuje Guillaume Faye v případě přemítání o možné Evrosibiř. Evrosibiř, stejně jako Duginova Eurasie, je také vysněným cílem pro „kulturně“ uvědomělé a konzervativní Evropany, kteří jsou pod tlakem globalizačních procesů, a to včetně migrace. Rovněž je z jejich představ patrné, že Evropa a Rusko jsou v jakémsi opozičním vztahu vůči USA, které jsou spojovány s „atlantismem“ (reprezentovaným NATO), jenž je charakteristický mj. imperiálními tendencemi.

Kniha *Proč bojujeme* je výpovědí o jedné z mnoha cest uvažování současně francouzské krajní pravice z prostředí Sdružení pro výzkum a studium evropské kultury (GRECE). Je evidentní, že i G. Faye vychází z genetických pozic (biologické identity) o dědičném předávání genetického patrimonie, které doplňují koncepcí O. Spenglera či J. Evoly. Od 70. let však lidé z GRECE byli nuceni reagovat na nové výzvy evropských společností, což se týká jak kooperací s německou či italskou krajní pravíci, tak i širšími geopolitickými úvahami o vztahu k Ruské federaci či USA.

Monografii G. Faye *Proč bojujeme. Manifest evropského odporu. Metapolitický slovník* lze doporučit nejenom sociologům, ale i bezpečnostním analytikům, psychologům, novinářům a široké veřejnosti, která se zajímá o otázky ideologických pozic současně krajní pravice.

Josef Smolík

LALUHA, I.: **O ceste k slovenskej štátnosti v rokoch 1990 – 1992: Čriepky z poslanec-kých lavíc.** Bratislava : Vydavateľstvo Pozsony / Pressburg / Bratislava, 2015, 175 s. ISBN 978-80-85474-69-5

Profesor Ivan Laluha je slovenský historik, no je známy aj ako priateľ a spolupracovník Alexandra Dubčeka. Je autorom či spoluautorom viacerých knižných publikácií. V knihe *O ceste k slovenskej štátnosti v rokoch 1990 – 1992*, ktorá nesie podtitul „*Čriepky z poslanec-kých lavíc*“, spája odbornú literatúru plnú faktov s autentickými opismi udalostí, ktorých súčasťou bol aj on sám. Opisuje zavŕšenie snáh Slovenskej republiky o osamostatnenie a „*finále tohto procesu sa konalo práve v období rokov 1990 – 1992*“ (s. 12). Práca je rozčlenená chronologicky podľa autorom vybraných udalostí. Skladá sa z úvodu, osemnástich častí, záveru a príloh.

Autor prirovnal príbeh Slovenska v Československu od roku 1918 k príbehu mladšieho a staršieho brata, ktorí spolu kráčajú životom a starší je mladšiemu oporou. S pribúdajúcimi rokmi však ten mladší už nechce byť vedený za ruku. Starší si myslí, aký je ten mladší nevďačný, a mladší zas to, že ten starší si právom staršieho berie z úrody viac, ako mu patrí. A hoci sa rozídu, predsa ich spája bratské puto, hoci horkosť v ich vzťahu zostáva (s. 12).

Profesor Laluha dopĺňa historické míľniky slovenskej štátnosti zážitkami zo svojho detstva a života, ktoré sa mu pri opise daných udalostí vynorili v spomienkach. V roku 1969 stál pri zrode federácie. Opisuje udalosti a fakty z ľudského hľadiska tak, ako ich sám prežil a čo pri nich pociťoval. Určité pasáže publikácie možno vnímať ako autobiografiu, keď

autor na udalosti týkajúce sa vývoja Slovenska v rámci Československa nazerá priezorom svojho života. Opisuje svoje skúsenosti s bývalým režimom, snahy o vyslovenie nesúhlasu s ním, pripomína dvadsaťjedenročný zákaz vyučovať, ako aj pohovory na Štátnej bezpečnosti (ŠtB), kam bol za svoju činnosť predvolávaný.

V roku 1990 sa stal poslancom. Trend, v ktorom dochádza k preferencii toho, kto je schopný niečo vybaviť, sa podľa Laluha začal pravdepodobne rodiť v tom čase, pretože po tom, ako vycestoval do svojho obvodu do Krompách, miestni mu slušne naznačili, že sú jeho profesiou sklamaní. Bol „iba“ učiteľ, resp. výskumný pracovník – a oni očakávali ako poslanca nejakého inžiniera s kontaktmi „tam hore“.

Pod slovným spojením „pomlčková vojna“ opisuje udalosti spájajúce sa s problematikou názvu spoločného štátu, ako aj štátnych symbolov. Poznatky o verejnej mienke českej strany autor získaval nie vo výboroch či pléne Federálneho zhromaždenia, ale práve v pražskej poslaneckej ubytovni a počas voľného času, teda počas neformálnych bežných stretnutí. Konštatuje, že česká strana reagovala na túto problematiku skôr podráždene, zatiaľ čo na Slovensku táto otázka znamenala oživenie viacerých iniciatív.

Laluha sa spolu s Dubčekom ako predsedom Federálneho zhromaždenia zúčastnil na návšteve v Moskve v máji 1990. Ako autor uviedol, predchádzala jej dlhá doba, čo odôvodnil tým, že „*veľmoci nie veľmi ochotne podávajú sebakritiku a návšteva Moskvy mala aj takýto charakter*“ (s. 32). V Moskve si podľa jeho slov dali záležať, aby sa Dubček nestretol

s verejnosťou a občanmi. Naproti tomu sa konali viaceré večerné stretnutia na oficiálne pozvánky. Na otázky o „*pozyvacom liste*“ z roku 1968, na základe ktorého mali byť Sovietsi pozvaní poskytnúť všestrannú pomoc, dostali zväčša „*zatĺkajúce*“ odpovede typu: „*Nenašiel sa*“. K tomuto postoju sa autor staval kriticky.

Laluha približuje prvé slobodné voľby, ktoré sa konali 9. júna 1990 a mali symbolizovať rozchod s predchádzajúcim režimom. Ako účastník týchto udalostí opísal dianie po voľbách, obsadzovanie dôležitých postov a prvé kroky. V súvislosti s charakteristikou subjektov vtedajšej politickej scény využíval polarizovanú dvojicu „*pravica*“ a „*ľavica*“, ako aj „*stred*“, v rámci ktorých definoval postavenie politických strán a hnutí.

Časť publikácie sa venuje vzťahu I. Laluha k Vladimírovi Mečiarovi, s ktorým mal, ako autor hovorí, „*do istej miery a do istého času*“ (s. 47) dobré vzťahy. Začiatok politickej kariéry Mečiara vnímal Laluha ako raketový skok z trenčianskeho prostredia „*k celoštátnym diskusiám s ústavnými činiteľmi a politikmi ČSFR s presahom do zahraničia. Súčasne s nárastom popularity na Slovensku pre českú verejnosť a českú politickú scénu nebol práve najpriateľnejším slovenským politikom. Bol pre nich nevypočítateľný, večne nespokojný a prichádzajúci stále s novými požiadavkami*“ (s. 49).

Autor poukazuje na skutočnosť, že problematika kompetencií národných a federálnych orgánov trvala aj po schválení kompetenčného zákona a na schôdzach výborov sa s ňou stretávali, až kým nedošlo k zániku spoločného štátu.

Autorov čas „v Prahe vo federálnom zhromaždení bol naozaj len časom stráveným sedením v poslaneckých laviciach a ubytovniach“ (s. 54). Na spoznávanie vtedajšej Prahy nebol priestor. Napriek odlišným politickým postojom sa tam však realizovali časté spoločné posedenia či debaty. Lалуha tieto posedenia vítal, pretože „mnohé ozrejmili, najmä v generačných rozdieloch a v hodnotových orientáciách medzi nami“ (s. 54).

Hoci autor v tom čase viedol v Snemovni ľudu kultúrny a sociálny výbor, „sociálna problematika, ktorá začínala v spoločnosti dominovať, nebola v diskusiách na zasadnutiach výborov až taká frekventovaná“ (s. 55). Dominantnou bola problematika, ktorá sa týkala kultúry, čo vyplývalo z toho, že osobitne na českej strane profesia poslancov súvisela práve s kultúrnou sférou.

Začiatkom roka 1991 dochádzalo k vulgárnym útokom voči osobe Dubčeka, čo sa dotýkalo aj autora a ďalších „šesťdesiatosmičkárov“. Pri preverovaní ŠtB bol autor zaradený medzi podozrivé osoby, čo mu oznámili 22. februára 1991. Ako píše, preverovaní dostali svoje mená a skutočnosť, že on sám bol „čistým“, bola relativizovaná.

I. Láluha rozoberá v publikácii aj situáciu vo vnútri hnutia Verejnosť proti násiliu. Posledný snem tohto hnutia sa uskutočnil v dňoch 23. – 24. februára 1991, a hoci v tlači sa uvádzalo, že prebehol pokojne, autor priznal, že „tam vládla nervozita, zákulisné nahováračky, lobovanie za jedného z kandidátov“ (s. 58). Išlo o voľbu predsedu hnutia, ktorým sa stal F. Gál. Následne Láluha približuje etablovanie HZDS na politickej scéne. Po vytvorení štruktúr hnutia sa pozornosť obrátila na ob-

čana, konali sa mítingy a výjazdy do regiónov. Láluha sa ich zúčastňoval ako aktér. V knihe zachytáva a objasňuje politický a stranický vývoj v oboch krajinách. Predstavuje nielen koncepcie jednotlivých štátnych predstaviteľov týkajúce sa usporiadania Československa, ale aj kryštalizáciu politických subjektov na pozadí udalostí, ktoré sa odohrali v danom čase. „Spoločným trendom vývoja na Slovensku a v Čechách, aj na Morave bol fakt, že sa rozpadli politické subjekty, ktoré boli iniciátorom novembrovej zmeny a zvíťazili vo voľbách 1990 (OF a VPN), a že prevažne z ich voličskej základne v roku 1991 vznikli nové subjekty (HZDS a ODS), ktoré sa stali víťazmi volieb 1992. V Čechách mal nový subjekt výrazne pravicovú orientáciu a malé porozumenie pre nové usporiadanie slovensko-českých vzťahov. Na Slovensku to bolo stredo-lavé a národné orientované hnutie“ (s. 104). Vysvetľuje aj dopady politických krokov a udalostí na jednotlivé politické subjekty a ďalšie dianie v krajine.

Autor bol dlhoročný priateľ a spolupracovník A. Dubčeka, ktorého si veľmi vážil a s ktorým je aj táto publikácia úzko spätá. „Práca a činnosť povedľa A. Dubčeka“ – priznáva sa I. Láluha – bola pre mňa druhá maturita so zameraním na tú lepšiu ľudskú tvár politiky“ (s. 81). Z textu cítiť veľkú úctu, ktorú autor prechováva voči osobe Dubčeka.

Láluha analyzoval voľby, ako aj predvolebný program ODÚ i HZDS. V programoch kandidujúce strany vymedzili štátoprávne usporiadanie, ktoré zastávali. Kým rokovania o podobe usporiadania vzťahov Česka a Slovenska trvali dlhé tri roky, po voľbách roku 1992 sa víťazné subjekty v Čechách a na Slovensku rýchlo dohodli na vytvorení dvoch sa-

mostatných štátnych útvarov, čomu dopomohla česká strana na čele s V. Havlom (s. 105). V súvislosti s tým ozrejmil pozadie hlasovania o Deklarácii o zvrchovanosti SR. Lалуha sa stal predsedom zahraničného výboru SNR a nezabudol pripomenúť aj pozadie vzniku ministerstva medzinárodných vzťahov: „*Po ustanovení novej vlády SR po voľbách v lete 1992 zahraničný výbor nadviazal aktívne vzťahy s rezortom zahraničia na čele s M. Kňažkom. Ministerstvo pokračovalo v nadväzovaní stykov so zahraničím s cieľom vylepšiť meno Slovenska a budovať samotný rezort, s ktorým začal minister P. Demeš. Ale teraz už v kontexte orientácie na zvrchované Slovensko, ktoré sa chápe ako subjekt medzinárodného práva*“ (s. 129).

Záverečná časť publikácie patrí súvislostiam týkajúcim sa prípravy vstupu už samostatnej SR na medzinárodnú scénu, nadväzovaniu vzťahov, vstupu do medzinárodných organizácií a podobne. Monografia je doplnená dokumentárnymi prílohami, súčasne v nej čitateľ nájde množstvo pútavých dobových fotografií ako doplňujúci materiál k udalostiam, ktoré v knihe autor opísal.

Kniha I. Láluha odhaľuje zákulisie politického diania a vybraných udalostí doby, keď sa tvorila slovenská štátnosť a rozdeľovala federácia. Autor opisuje udalosti nie z pohľadu pozorovateľa, ale aktívne účastníka. Umožňuje pochopiť súvislosti vtedajších politických krokov a diania v krajine. Svoje skúsenosti a spomienky dopĺňa o informácie z českej tlače, reakcie českej verejnej mienky i slovenského obyvateľstva. Ide o chronologický opis udalostí a faktov, doplnený vlastnými zážitkami z pracovného, ako aj súkromného života.

Autor poskytol nový pohľad na problematiku vývoja slovenskej štátnosti. Napriek tomu, že bol stranícky príslušník, v knihe sa snažil nazerať na danú problematiku nestranne a priniesť tak celú škálu informácií, aby si čitateľ mohol dotvoriť názor a ujasniť skutočnosti sám. Súčasne formou úvahy privádza čitateľa k zamysleniu sa nad nedostatkami politického systému (možnosť zneužitia absolútnej moci či krivenie charakteru poslanca v dôsledku partiálnych záujmov).

Publikáciu odporúčam ako doplňujúci študijný materiál na rozšírenie si vedomostí o našej nedávnej histórii, o pozadí vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Ponúka nové súvislosti a podhaľuje zákulisné dianie sprievádzajúce tieto významné medzníky slovenskej histórie, v čom vidím značný prínos publikácie.

Petra Kasanová

NÓGRÁDI, Gy.: **Szerencsénk volt, tüléltük...: Világpolitika 1945-től napjainkig**, Budapešť : Kossuth kiadó, 2017, 288 s. ISBN 978-963-09-8711-0

Mali sme šťastie, prežili sme to...: Svetová politika od roku 1945 dodnes. Takto by sa dal preložiť názov najnovšej knihy Györgya Nógrádiho, jedného z najrenomovanejších maďarských odborníkov na bezpečnostnú a medzinárodnú politiku.

György Nógrádi je profesorom na Univerzite Corvinus v Budapešti (Budapesti Corvinus Egyetem) a na Národnej univerzite verejných služieb (Nemzeti Köszolgálati Egyetem).

Jeho výskumnou oblasťou sú medzinárodné bezpečnostné otázky od druhej svetovej vojny až po súčasnosť, ale venuje sa aj politickej situácii v Nemecku. Bol a je členom viacerých združení, je aj poradcom maďarského ministra obrany.

Nógrádi vo svojej knihe opisuje príbeh takých udalostí 20. a 21. storočia, ktoré on sám považuje za dôležité alebo ktorých bol osobne účastníkom. Výber udalostí a tém je subjektívny. Svoje dielo považuje ani nie tak za knihu o dejinách, ako skôr za akýsi prostriedok na „zobudenie sa“, ktorý má pomôcť v lepšej orientácii v dnešnom globalizovanom svete.

Tento bezpečnostný analytik rozdeľuje svoju knihu na dve časti. V prvej analyzuje krajiny, regióny a udalosti, ktoré sú aj pre neho samotného najvýznamnejšie (Spojené štáty americké, Čína, Nemecko, Rusko, Juhoslávia, Arabská jar). V druhej časti autor ponúka výber zo svojich vydaných článkov, štúdií a rôznych poznámok týkajúcich sa najaktuálnejších tém medzinárodnej politiky.

Jednotlivé časti svojej publikácie spestruje doslovnými citáciami výrokov rôznych štátnikov či odborníkov, ktoré veľmi trefne ilustrujú pozadie alebo podstatu udalostí v danom období. Zároveň miestami pridáva aj vety s veľmi zaujímavými štatistickými údajmi, ktoré samy osebe stoja za zamyslenie.

Prvá časť (prvá polovica) knihy je, ako sme už spomenuli, analýzou vývoja hlavných svetových mocenských centier a kľúčových javov v medzinárodnej politike po druhej svetovej vojne. Vo vstupnej kapitole sa autor venuje širším súvislostiam 20. storočia. Jednou z nosných myšlienok tu je, že kým počas takmer celého 20. storočia môžeme badať

súboj ideológií, po porážke dvoch hlavných z nich – fašizmu a komunizmu – sa ideológie dostávajú do úzadia a začína sa bojovať o blahobyt. Ďalším kľúčovým konštatovaním je, že po dvoch svetových vojnách Európa stratila pozíciu lídra vo svete a svoju tradičnú úlohu v systéme medzinárodných vzťahov. Nógrádi – ako už bolo spomenuté – uvádza aj zaujímavé štatistické údaje, čím vlastne potvrdzuje svoje tvrdenia. Napríklad v histórii Európy sa odohralo 2 659 väčších vojen (až 1 136 z nich viedli Francúzi), pričom počas posledných tisíc rokov sa odohralo na starom kontinente 35 väčších vojen.

S existenciou studenej vojny poukazuje na novú éru zbrojenia, no zároveň pripomína objavenie sa pojmu svetový mier, ktorý sa však začal skloňovať – po objavení najničivejšej zbrane v histórii (jadrovej bomby) – v súvislosti s raketovo-jadrovým patom medzi hlavnými súperiacimi blokmi: USA a Sovietskym zväzom. Nógrádi v tejto kapitole zhŕňa aj vývoj regiónu strednej a východnej Európy a taktiež Balkánu. Konštatuje, že v predchádzajúcim storočí boli v tomto regióne neustálym problémom vznikajúce a zanikajúce štátne útvary a často sa meniace štátne hranice. Kým však v prípade strednej Európy sa tieto otázky vedeli riešiť viac-menej mierovou cestou, v prípade Balkánu sa to nepodarilo.

V tejto časti sa autor v jednotlivých kapitolách ďalej venuje svetovým veľmociam. Druhá kapitola sa zameriava na Spojené štáty americké, v súčasnosti najsilnejšiu veľmoc na svete. Autor vyzdvihuje úlohu USA v druhej svetovej vojne, respektíve význam tejto krajiny v povojnovom usporiadaní sveta. Opisuje rôzne doktríny a koncepcie, ktoré sa vystrieda-

li za vlády rôznych prezidentov počas studenej vojny (niektoré aj podrobne analyzuje, ako napríklad Kissingerovu alebo Brezinského koncepciu medzinárodných vzťahov). Nógrádi aj pomocou presných citácií výrokov konkrétnych prezidentov, zainteresovaných štátnikov či odborníkov poukazuje na kľúčové udalosti v USA v druhej polovici 20. storočia. Zároveň v tejto kapitole vysvetľuje vývoj v USA v období po studenej vojne. Spojené štáty sa dostali do pozície svetového hegemóna, no určujúcim sa v tomto období stali udalosti z 11. septembra 2001, po ktorých sa kľúčovým pojmom stáva medzinárodný terorizmus. Zmenil sa aj charakter terorizmu: kým v predchádzajúcom období boli cieľom teroristických útokov viac-menej konkrétne osoby či skupiny, v modernej ére sa môže stať obeťou hocikto. Na prvé miesto sa tým nadovšetko dostal štátny záujem, a Spojené štáty vyhlásili, že sú vo vojne a že pre nich je dôležitejšia viac bezpečnosť, než ľudské práva. Autor však v súvislosti s USA vysvetľuje kľúčový protiklad v súčasných medzinárodných vzťahoch: a to je na jednej strane postavenie USA na čele Západu ako vojensky a technologicky najsilnejšej krajiny sveta, a na druhej strane ekonomicky čoraz silnejšie postavenie Ázie, predovšetkým Číny, v súčasnom svete.

V tretej kapitole sa autor venuje práve Čínskej ľudovej republike. Vyzdvihuje, že Čína je najstaršou kontinuálnou civilizáciou na svete s mnohými objavmi, ktoré mali Číňania k dispozícii dávno pred Európanmi. Opisuje kľúčovú úlohu Sunjatsena pri vzniku moderného jednotného čínskeho štátu, ale aj význam Mao Ce-tunga pri vzniku ČLR. Mao sa spočiatku javil ako schopný štátnik, no pri svojom ďal-

šom vládnutí zaviedol množstvo opatrení a experimentov s veľmi negatívnymi, až tragickými účinkami na spoločnosť. Situácia v Číne sa začala meniť nástupom Teng Siao-pchinga a od roku 1978 môžeme hovoriť o čínskom socialistickom trhovom hospodárstve.

Autor vyzdvihuje kľúčovú úlohu Číny pri vyriešení konfliktu na Kórejskom polostrove. Nestavia sa síce proti zjednoteniu ostrova, no to podľa Pekingu nesmie prebehnúť v réžii USA. Nógrádi tvrdí, že hlavnou prioritou Číny je v súčasnosti hospodárske napredovanie aj v medzinárodnej sfére: presadzovanie jüanu ako budúcej možnej svetovej meny, ekonomický rast, ale aj nové hospodárske projekty a inštitúcie (napríklad s krajinami združenia BRICS). Autor pripomína, že Čína svoje projekty nevytvára na základe volebných cyklov, ale vzhľadom na svoj politický systém môže vytvárať dlhodobé stratégie, čo hlavne v hospodárskej oblasti znamená obrovskú výhodu. Bezpečnostný analytik Nógrádi tiež vyzdvihuje, že kým Čína sa doteraz tvárila ako regionálna veľmoc (sama seba považovala za rozvojovú krajinu), po novom sa začína správať ako globálny aktér (čoraz viac sa zúčastňuje na mierových misiách OSN či v zrýchlenom tempe sa chystá na to, že väčšina amerických námorných a vzdušných síl bude o pár rokov rozmiestnených v Tichom oceáne v blízkosti východnej Ázie).

V ďalšej kapitole autor analyzuje Nemecko. O vývoji v krajine, v ktorej ako profesor aj pôsobil a každodennej politike ktorej sa už dlhšie venuje, prináša veľmi autentický obraz. Okrem iného oceňuje schopnosť Spolkovej republiky Nemecko vyrovnáť sa s minulosťou či úspešne dovŕšiť integráciu západnej Európy.

Nógrádi sa v knihe venuje aj politike kľúčových nemeckých lídrov: Konrada Adenauera, Willyho Brandta, Helmuta Schmitta či Helmuta Kohla, zároveň analyzuje pád Berlínskeho múru a zjednotenie Nemecka. Spomína aj aktuálne problémy krajiny, napríklad otázku jadrových elektrární či migrantov. Vo viacerých politických a bezpečnostných aspektoch zostáva autor triezvy a pragmatický. Konštatuje, že súčasné konflikty sa nedajú vyriešiť bez Spojených štátov amerických a bez nich neexistuje ani európska bezpečnosť.

V piatej kapitole sa autor sústreďuje na Rusko. Vysvetľuje dôvody diametrálne odlišného vnímania Michaila Gorbačova na Západe a v domácom Rusku a spomína aj obdobie prezidentovania Borisa Jeľcina, ktorý sa dostal na vrchol vtedy, keď sa proces rozpadu krajiny najviac prehĺbil. Pri analýze vládnutia Vladimíra Putina podotýka skutočnosť, že súčasný prezident prišiel z ruských spravodajských služieb, preto bol mimoriadne informovaný (aj o rôznych zákulisných udalostiach) v medzinárodnej politike. Nógrádi pripomína vyhlásenie Putina z marca 2014: ruský prezident vtedy ohlásil začiatok éry ďalšej studenej vojny, ktorá prichádza za obdobím po konci bipolárneho svetového poriadku, keď podľa neho Rusko už nebude ustupovať, ale bude hájiť svoje národné záujmy.

Autor vyzdvihuje kľúčovú úlohu Ruska v otázke Ukrajiny. Podľa jeho názoru vojenské riešenie ukrajinskej krízy neexistuje, no pri politickom riešení treba brať do úvahy ruské záujmy. NATO sa po páde Sovietskeho zväzu už aj tak rozšírilo o tisíc kilometrov smerom na východ, preto NATO na Ukrajine by bola k Rusku príliš blízko. Najdôležitejšou výzvou

je však v prvom rade sfunkčniť na Ukrajine samotný štát a tiež ukončiť boje vo východnej časti krajiny.

V šiestej kapitole sa autor osobitne venuje Juhoslávii. Robí to jednak zo subjektívnych dôvodov, keďže v mladosti prežil určitú časť svojho života v tejto krajine, ale aj pre silný vplyv juhoslovanských vojen na celý región. Približuje vývoj Juhoslávie po druhej svetovej vojne spolu s jej výrazným hospodárskym rozmachom, no, žiaľ, v neskoršom období sa nezhody medzi jednotlivými etnikami vyhrotili, čo vyústilo do vojny.

Nógrádi pripomína, že práve touto vojnou na Balkáne dochádza k predefinovaniu hlavných princípov medzinárodného práva: právo na sebaurčenie sa stalo dôležitejším ako stanovené štátne hranice. Práve vznik Kosova bol míľnikom, ktorý túto zmenu znamenal. Je preto pochopiteľné, prečo krajiny s početnými menšinovými skupinami (Rumunsko, Španielsko či Slovensko) neuznali vznik Kosova. Za skutočného porazeného vo vojne na Balkáne považuje Nógrádi Bosnu a Hercegovinu. Budúcnosť tejto krajiny je neistá a otázkou zostáva, dokedy sú Európska únia a svet ochotné dotovať tento nefunkčný štát. Autor v tejto kapitole podrobne opisuje aj bosniackych radikálov, ktorí sú zdrojom moslimského radikalizmu v súčasnom Rakúsku.

Napokon Nógrádi zakončuje prvú časť svojej knihy siedmou kapitolou o Arabskej jari a jej následkoch. Cieľ, ktorý sa očakával v západnom svete, že sa arabský svet od Maroka až po iracko-iránsku hranicu zdemokratizuje, zostal len utópiou. Po neúspechu Arabskej jari sa po prvýkrát oficiálne priznalo, že pre Západ je dôležitejší skôr jeden spoľahlivý diktátor, než

taká demokracia, ktorá je v skutočnosti proti-západná (napr. skupina Hamas). V tom horšom prípade môžeme dokonca hovoriť o znefunkčnených štátoch, kde kontrolu prebrali rôzne kmeňové vlády, ako je to v súčasnej Líbyi. Tieto podmienky sa stali podľa Nógrádiho živou pôdou pre vznik a rozvoj rôznych povstaleckých skupín, z ktorých väčšina nadobudla kriminálny až teroristický charakter. Najznámejším a najnebezpečnejším je v tomto ohľade Islamský štát, ktorého cieľom je vytvorenie svetového kalifátu v moslimskom (nielen arabskom) svete, a to aj za cenu mimoriadne brutálnych spôsobov. Bezpečnostný expert Nógrádi upozorňuje, že členmi Islamského štátu sú aj bývalí dôstojníci v minulosti slúžiaci napr. v irackej armáde zriadenej po zvrhnutí S. Hussajna, ktorí potom, čo prešli k rôznym povstaleckým skupinám alebo sa radikalizovali, sa dostali k Islamskému štátu. Títo vojaci majú skúsenosti nielen so zbraňami a výbušninami, ale aj s organizovaním armády, s infiltráciou alebo s vytváraním sietí a buniek, čo je pre Európu v kontexte súčasnej migračnej krízy mimoriadne nebezpečné.

V druhej časti knihy Nógrádi uvádza články a krátke štúdie na rôzne aktuálne témy z medzinárodnej bezpečnostnej politiky, ale aj svoje obsiahlejšie poznámky z pracovných ciest v zahraničí. Podrobnejšie sa venuje Turecku, ozrejmjuje mimoriadne významnú geostrategickú pozíciu tejto krajiny, či už v zmysle jej geografického umiestnenie na hranici Európy a Ázie, alebo aj ako adepta na členstvo v Severoatlantickej aliancii, ktorý sa zblízuje s Ruskom, respektíve na pozíciu Ankary ako významného partnera stredoázijských post-sovietskych republík.

Autor reflektuje aj aktuálne problémy Európskej únie, analyzuje výsledky referenda o vystúpení z EÚ vo Veľkej Británii a jeho dosahy, prípadný vstup spomínaného Turecka do EÚ, ale aj možné výzvy pre Slovensko, ktoré v tom čase čakalo predsedníctvo v Európskej únii.

Nógrádi píše aj o svojich pracovných cestách či rôznych rokovaníach a konferenciách, akými bola napríklad aj jedna z najväčších konferencií o Číne v Budapešti (25. mája 2016). Autor sa venuje aj usporiadaniu krajín strednej a východnej Európy po páde socialistických režimov, resp. formovaniu ich zahraničnej politiky. Za jeden z najväčších úspechov vyzdvihuje spoluprácu krajín V4, ktorá po čiastočnom útlme začína naberať novú dynamiku práve v súvislosti s vývojom v Európskej únii, ale napríklad aj v súvislosti s migračnou krízou.

Migračnou krízou a ňou spojenými výzvami a hrozbami sa autor takisto podrobne zaoberá. Konštatuje napríklad neplnenie zmluvných povinností členských štátov Európskej únie (hlavne schengenského priestoru), ktoré sú hraničnými krajinami únie. Vysvetľuje možné hrozby nekontrolovaného prílevu migrantov, ktorí prišli do Európy v drvivej väčšine bez dokladov (teda ilegálne). Hodnotí migračnú politiku Nemecka, ale aj ďalších, hlavne západoeurópskych krajín, ktoré síce po sérii teroristických útokov v predchádzajúcom období zaviedli sprísnené bezpečnostné opatrenia, no Európska únia stále nedokáže adekvátne reagovať na migračnú krízu a zabezpečiť ochranu vonkajších hraníc únie. V nadväznosti na kapitolu o Arabskej jari hovorí o možnosti ľahkej infiltrácie členov rôznych teroristických

skupín medzi migrantov, o hrozbe, ktorá sa môže prejaviť v neskoršom období, a to aj v súvislosti s vplyvom na tých migrantov, ktorí žijú v Európe už viac generácií. Autor konštatuje zhoršenie bezpečnosti v Európe, a aj v tomto prípade svoje stanoviská podkladá zaujímavými, niekedy až alarmujúcimi číselnými údajmi. Bezpečnostný expert Nógrádi v záverečných častiach svojej knihy, v ktorých píše prevažne o migračnej kríze, volá po predefinovaní súčasných výziev obrany a po novom poňatí bezpečnosti a jednotlivých práv a slobôd.

Celkovo je jeho kniha vynikajúcou analýzou postavenia veľmocí v súčasnom globalizovanom svete a zasväteným rozborom rôznych faktorov, ktoré po druhej svetovej vojne viedli k súčasnému status quo. Autor približuje pád

bipolárneho svetového poriadku, tretí svetový poriadok, ale aj hlboký dosah vojny v Juhozápadnej Európe na celý región. Zároveň ponúka triezvy a veľmi pragmatický pohľad na najaktuálnejšie problémy: na následky Arabskej jari, migračnú krízu a na naliehavé otázky európskej obrany a bezpečnosti. Vydanie knihy v slovenskom, resp. v inom jazyku sa, žiaľ, nateraz nečrtá, ale ak čitateľ číta po maďarsky alebo ak v budúcnosti dôjde k vydaniu aj v inom jazyku, táto publikácia mu ponúkne nielen možnosť ľahšie sa zorientovať v súčasnej európskej a svetovej politike, ale aj pohľad do zákulisia rôznych udalostí a javov, ktoré sú niekedy pospájané zdanlivo neviditeľnými súvislosťami.

Ladislav Galo